

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА БИОЛОГИЧНОТО ПРОИЗВОДСТВО В БЪЛГАРИЯ

ЕКАТЕРИНА АРАБСКА

ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО АГРОБИЗНЕС И РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНИТЕ

OPPORTUNITIES FOR FINANCING ORGANIC PRODUCTION IN BULGARIA

EKATERINA ARABSKA

UNIVERSITY OF AGRIBUSINESS AND RURAL DEVELOPMENT

Резюме

Разработката разглежда възможностите за финансиране на биологичното производство в България във връзка с основните национални стратегически документи и програмния период 2007 – 2013 г.

Ключови думи: *устойчиво развитие, селски райони, стратегически документи*

Abstract

The paper considers the opportunities for funding of organic production in Bulgaria in connection to national strategic documents and the programme period 2007 – 2013.

Key words: *sustainable development, rural areas, strategic documents*

Въведение

Биологичното земеделие е цялостен системен подход, базиран на набор от процеси, водещи до устойчиво развитие. Според широко приетото определение на IFOAM (юни, 2008): «Биологичното земеделие е производствена система, която поддържа здравето на почвите, екосистемите и хората. Тя се основава на екологичните процеси, биоразнообразието и циклите, адаптирани към местните условия, и избягва употребата на вещества и други действия с неблагоприятен ефект. Биологичното земеделие съчетава традиции, иновации и наука за ползване на околната среда и насърчава справедливите отношения и доброто качество на живот за всички живи същества».

Стратегията за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж Европа 2020 с трите приоритета: изграждане на икономика, основана на знания и иновации; по-екологична и по-конкурентноспособна икономика с по-

ефективно използване на ресурсите; икономика с високи равнища на заетост, за социално и териториално сближаване, е ориентирана към предприемане на мерки за излизане от кризата за изграждане на социална пазарна икономика.

Бъдещото развитие на ЕС зависи от това доколко ще се постигне оптималния баланс между икономическа, социална и екологична ефективност. В тази връзка насърчаването и развитието на производството на биологични продукти и/или суровини и последващата им преработка за получаване на биологични продукти, както и интегрирането им с другите икономически отрасли, е една от алтернативите за бъдещо развитие.

Резултати и обсъждане

Възможностите за финансиране на биологичното производство могат да се разглеждат в по-широк (фондове по НСРР) и по-тесен аспект (ЕЗФРСР). Системата от индикатори за съответните стратегически цели и приоритети на НСРР (табл. 1) показва, че в по-малка или в по-голяма степен, пряко или непряко, развитието и нарастването на дела на биологичното производство може да се окаже една от възможностите за изпълнение на заложените цели за осигуряване на устойчив растеж чрез увеличаване на БВП и износа, нарастване на заетостта и намаляване на безработицата, намаляване риска от бедност, нарастване на привлекателността на определени региони и дестинации в резултат на подобряване на екологичните условия за живот, привличане на преки чуждестранни инвестиции, нарастване на доходите и заетостта в селските райони.

Табл.1. Индикативна система от индикатори за съответните стратегически цели и приоритети на НСРР

Стратегически цели	Индикатор
1. Засилване на конкурентоспособността на икономиката с оглед на постигането на висок и устойчив растеж	Процент на БВП на глава от населението (ППС) от средното ниво за ЕС Растеж на БВП (средно годишна база) Износ/БВП
2. Развитие на човешкия капитал с цел осигуряване на по- висока заетост, доходи и социална интеграция	Ниво на заетост Ниво на безработица Риск от бедност
Стратегически приоритети	Индикатор
1. Подобряване на базисната инфраструктура	Реализиране на икономически растеж в резултат на подобряване на транспортната свързаност и намаляване на транспортните разходи Редуциране на време, млн. часа Нарастване на привлекателността на определени региони и дестинации в резултат на подобряване на екологичните условия за живот Население, имащо достъп до ВИК
2. Повишаване качествата на човешкия капитал с акцент върху заетостта	Ниво на икономическа активност – 15–64 г. Дял от населението между 25 и 64 год., участващо в обучения и курсове за преквалификация Дял от населението между 18 и 24 год. със средно образование и без допълнителна квалификация
3. Насърчаване на предприемачеството, благоприятна бизнес среда и добро управление	Производителност на труда Преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) Максимален брой дни, необходими за регистриране на нова фирма Максимален брой на процедурите, необходими за регистриране на нова фирма
4. Поддържане на балансирано териториално развитие	Нарастване на доходите и заетостта в слабо развитите и периферните райони, в резултат на интервенциите на Кохезионната политика

По този начин оперативните програми на ЕС за България съгласно НСРР 2007 – 2013 осигуряват в повечето случаи по-общи възможности и непряко влияние по отношение на биологичното производство.

Интересно е, че въпреки че не се адресира специално биологичното земеделие, със залагането на цели за устойчиво развитие се откриват възможности за постигането му чрез развитието на производството на биологични продукти.

Обръщайки се по-конкретно към възможностите за финансиране на сектора, българските стратегически документи в областта на селското стопанство, и в частност биологичното производство, са в съответствие с Европейския план за действие за развитие на биологичните храни и биологичното земеделие, Европейския план за действие за опазване на биоразнообразието, Европейския план за действие за опазване на видовете и др. Инвестициите, предвиджани по Националния стратегически план за развитие на селските райони и Националния стратегически план за рибарство и аквакултури, са координирани с инвестициите в човешкия и физически капитал, които ще бъдат финансирани от Структурните фондове на ЕС.

Основните цели на Националния стратегически план за развитие на селските райони 2007 - 2013 г. са:

- повишаване на конкурентоспособността на земеделието, хранително-вкусовата промишленост и горското стопанство;

- опазване на природните ресурси и подобряването на околната среда;

- увеличаване на възможностите за заетост и подобряване на качеството на живот в селските райони.

Исходното ниво към 2004 г. е 0.2% ИЗЗ за биологично земеделие. Целта за периода 2007-2013 г. е 8% от ИЗП да се управлява по методите за биологично производство.

Програмата за развитие на селските райони 2007 – 2013, която се подпомага от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони, има следните общи цели:

- развитие на конкурентоспособни и основани на иновации земеделие, горско стопанство и хранително-преработвателна промишленост
- опазване на природните ресурси и околната среда в селските райони

- подобряване на качеството на живот и разнообразяване на възможностите за заетост в селските райони.

По този начин в общите цели се залагат икономическите, екологичните и социалните аспекти на устойчивото развитие.

Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) осигурява пряко финансово подпомагане на биологичното производство в

страната. Това се осъществява със средства по мерките на програмата, които стимулират развитието на сектора.

ПРСР е съобразена с приоритетите на НСПР и има принос към постигането на нейните приоритети. Разграничаването от и допълването с оперативните програми е важен момент, който трябва да се обмисли за бъдещия програмен период много внимателно.

С Наредба 11 от 6 април 2009 г. за условията и реда за прилагане на мярка 214 "Агроекологични плащания" се уреждат условията и редът за подпомагане на земеделски стопани, които извършват земеделски дейности, насочени към подобряване на опазването на околната среда. Подпомага се прилагането на една или комбинация от агроекологични дейности, включени в следните подмерки:

1. биологично земеделие с направления:
 - а) биологично растениевъдство;
 - б) биологично пчеларство;
2. управление на земеделски земи с висока природна стойност с направления:
 - а) възстановяване и поддържане на недоизпасани затревени площи с висока природна стойност;
 - б) възстановяване и поддържане на преизпасани затревени площи с висока природна стойност;
 - в) поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи, разположени в орнитологични важни места;
3. поддържане на характеристики на ландшафта с направление традиционно отглеждане на овощни култури;
4. опазване на почвите и водите с направления:
 - а) въвеждане на сеитбообращение за опазване на почвите и водите;
 - б) контрол на почвената ерозия;
5. традиционно животновъдство с направления:
 - а) опазване на застрашени от изчезване местни породи;
 - б) традиционни практики за сезонна паша (пасторализъм)

Мярка 121 "Модернизиране на земеделските стопанства" има за цел подобряване конкурентоспособността на земеделието в Република България чрез реструктуриране и развитие на наличните материални мощности в стопанствата и насърчаване въвеждането на нови технически решения.

Финансовата помощ за одобрени проекти след 01.01.2010 г. е в размер до 60% от общите допустими разходи. Максималният размер на общите допустими разходи за един кандидат е левовата равностойност на 1 500 000 евро.

С мярка 142 "Създаване на организации на производители" се подпомагат проекти, които допринасят за:

1. насърчаване на създаването на организации на производители в земеделския сектор;
2. подпомагане производството и доставките на висококачествени продукти, отговарящи на европейските стандарти и на пазарните изисквания;
3. подпомагане на достъпа до пазара на малки и средни стопанства.

Подпомага се създаването на организации на производители на биологично произведени продукти. Подпомага се и създаването на организации на производители на биотор от червени калифорнийски червеи.

Мярка 112 "Създаване на стопанства на млади фермери" цели:

1. Улесняване и подпомагане процеса на създаването на земеделски стопанства или поемането на вече съществуващи стопанства;
2. Подпомагане процеса на модернизиране на земеделските стопанства и достигането на съответствие с изискванията за безопасност на труда, опазване компонентите на околната среда, хигиена и хуманно отношение към животните.

Общият размер на финансовата помощ за един кандидат е не повече от левовата равностойност на 25 000 евро.

Предимство се дава на проекти на млади фермери, чиито стопанства са в процес на преход към биологично производство или са преминали към биологично производство и на проекти на млади фермери, които са кандидатствали или имат намерение да кандидатстват за финансово подпомагане по мярка 214 «Агроекологични дейности».

Мярка 123 "Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти" цели подобряване на цялостната дейност, икономическата ефективност и конкурентоспособността на предприятия от хранително-преработвателната и горската промишленост.

Финансовата помощ е в размер до 50% от общите допустими разходи. Максималният размер на общите допустими разходи за един

кандидат е левовата равностойност на 4000000 евро.

Цели на мярка 211 "Плащания на земеделски стопани за природни ограничения в планинските райони" са:

1. Поддържане на земеделската дейност в необлагодетелстваните райони и предотвратяване на изоставянето на земеделските земи;
2. Противодействие на обезлюдяването на необлагодетелстваните райони;
3. Поддържането на ландшафта и биологичното разнообразие;
4. Рационалното използване, съхранение и устойчиво управление на земята и другите природни ресурси.

Максималната субсидия е в размер на левовата равностойност на 8000 евро.

Цели на мярка 212 "Плащания на земеделски стопани в райони с ограничения, различни от планинските райони" са:

1. Поддържане на земеделската дейност в необлагодетелстваните райони и предотвратяване на изоставянето на земеделските земи;
2. Противодействие на обезлюдяването на необлагодетелстваните райони;
3. Поддържането на ландшафта и биологичното разнообразие;
4. Рационалното използване, съхранение и устойчиво управление на земята и другите природни ресурси.

Максималната субсидия е в размер на левовата равностойност на 3500 евро.

С мярка 213 „Плащания по Натура 2000 и плащания, свързани с Директива 2000/60/ЕК – за земеделски земи” се подпомагат земеделски стопани, които стопанисват земеделски земи, попадащи в обхвата на европейската екологична мрежа Натура 2000 и за тях има издадена заповед за обявяването им като защитена зона от Министъра на околната среда и водите.

Всеки кандидат трябва да спазва съответните забрани и ограничения за конкретната защитена зона, разписани в заповедта на Министъра на околната среда и водите, да поддържа земята в добро земеделско и екологично състояние и да спазва законоустановените изисквания за управление. Право на подпомагане имат земеделски стопани, които са заявили минимален размер на стопанството 0.3 ха, като минималния размер на всеки парцел е 0.1 ха .

По мярка 111 "Професионално обучение, информационни дейности и разпространение на научни знания” се финансира провеждането на информационни дейности и обучителни мероприятия (краткосрочни и дългосрочни курсове), вкл. и за биологичните производители. Освен това модулите за обучение в областта на опазването на околната среда и хуманното отношение към животните са задължителни за всички курсове и информационни дейности.

Цели на мярка 114 "Използване на консултантски услуги от фермери и собственици на гори":

1. Подкрепа на земеделските стопани и собствениците на гори за подобряване устойчивото управление на техните стопанства чрез използването на консултантски услуги
2. Подпомагане на земеделските стопани по въпросите на управлението на земята и на стопанствата и определяне на необходимите подобрения във връзка със законоустановените изисквания за управление и с условията за поддържането на земята в добро земеделско и екологично състояние.
3. Подкрепа на земеделските стопани и собствениците на гори за повишаване на конкурентоспособността на стопанствата, адаптиране и подобряване на производствената дейност чрез оценка и предоставяне на консултантска помощ за устойчиво управление и за рационално използване на възможностите за финансова помощ чрез различните инструменти на Общата селскостопанска политика.

Националният план за развитие на биологичното земеделие в България за периода 2007-2013 разглежда биологичното земеделие като система на специфично отглеждане на растения, животни, растителни и животински продукти, преработката им в биологични храни и реализацията им на пазара.

Българският план за развитие на биологичното земеделие се разработва в съответствие с Европейския план за биологични храни и земеделие от 2004 г. и затова приема цитираното в него определение на „Кодекс Алиментариус“¹ на Организацията за прехрана и земеделие (ФАО) и Световната здравна организация (СЗО), според което биологично земеделие е „цялостна система за управление на производството, която

насърчава и укрепва устойчивостта на агроecosистемата, включително и биоразнообразието, биологичните цикли и почвената биологична дейност. Тя поставя акцент върху използването на практики за управление вместо входящи вложения извън стопанството, като взема под внимание факта, че регионалните условия изискват местно адаптирани системи. Това се изпълнява чрез използване, където е възможно, на агрономични, биологични и физикомеханични методи, като противовес на използването на синтетични материали, за изпълнение на определена функция в рамките на системата».

Очаквани резултати:

- Принос за стабилизиране на доходите на земеделските стопани чрез навлизане на нови пазари на качествени и здравословни хранителни продукти;
- Принос за развитие на селските райони и предотвратяване на процеса на изоставяне на земите;
- Принос за стабилизиране на екосистемите, запазване и възстановяване на природните ресурси.

Общ бюджет (хил. лева): 164 544

Основни проблеми: неизпълнение и липса на актуализация.

В Програма на правителството на Европейското развитие на България 2009 – 2013 основен приоритет е повишаване доходите на българските граждани, растеж и модернизиране на българската икономика, част от който е развитието на селското стопанство като основа на икономическото развитие на страната, и по-специално: повишаване конкурентоспособността на българските селскостопански продукти в условията на членството ни в ЕС, изпълнение на основната цел на Общата политика на ЕС по качество и безопасност на храните чрез гарантиране производството и предлагането на качествени и безопасни земеделски храни и суровини, създаване на условия за развитие на екологосъобразни форми на земеделие, целящи опазване на околната среда и биологичното разнообразие. Сред предвижданите действия е «увеличаване дела на биологичното производство и въвеждане на интегрирани системи за производство – с ниски вложения, за опазване на природните ресурси, биоразнообразието и здравето на хората.

В Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2020 приоритетните

направления на Стратегията за развитие на науката в България до 2020 г. са: енергия, енергийна ефективност и транспорт; развитие на зелени и еко-технологии; биотехнологии и екологично чисти храни; нови материали; културно историческо наследство; развитие на фундаментални изследвания на програмно-конкурсен принцип, в размер на 15% от публичните разходи за наука.

Към финансовите механизми, насърчаващи устойчивото земеделие се отнасят и пазарните мерки и търговските механизми.

Една възможност за улесняване представянето на земеделски и хранителни продукти и техните продажби, която се осигурява от МЗХ, е подаване на промоционални програми за земеделски и хранителни продукти, насочени към вътрешния пазар и към пазара на трети страни, съгласно Регламент (ЕО) 1085/2011 на Комисията, Регламент (ЕО) 501/2008 на Комисията и Наредбата за условията и реда за избор, изпълнение и контрол на промоционални програми за земеделски и хранителни продукти, обн. ДВ бр. 17 от 23.02.2007 г., изм. ДВ бр.93 от 2009 г., изм. ДВ бр.96 от 2010 г., изм. и доп. ДВ бр. 18 от 2012 г.

Под “промоционална програма” се разбира съвкупност от единни дейности, които притежават достатъчен обхват, за да улеснят предоставянето на по-подробна информация за съответните продукти, както и тяхната продажба. В програмите могат да бъдат включени разнообразни дейности- връзки с обществеността (PR), реклама, организация на обучения, конференции с участието на журналисти и лекари, промоции в магазини и супермаркети, дегустации, организиране на конкурси, публикации в специализираната преса и интернет, участие в изложби, панаири, национални и международни изложения.

Промоционалните програми се разработват за период на приложение от 1 до 3 години. Програмите не трябва да бъдат насочени към отделни търговски наименования, нито да представят в положителна светлина или да насърчават консумацията на продукти само от една държава-членка на ЕС. Промоционалните програми, насочени към вътрешния пазар и към пазара на трети страни, включват и биологични продукти

Предприятието по управление на дейността по опазване на околната среда към Министерство на околната среда и водите също подпомага проекти, свързани с биологично земеделие,

екологосъобразно животновъдство и екотуризъм.

1. За проекти, които са свързани с екотуризъм се отпускат безвъзмездни помощи и безлихвени заеми. Право да кандидатстват за отпускане на безвъзмездни помощи имат общини и неправителствени природозащитни организации, само когато обектът или местността са тяхна собственост или упражняват правото на ползване или стопанисване. Право да кандидатстват за отпускане на безлихвени заеми имат фирми и физически лица.

2. За проекти, които са свързани с екологосъобразно земеделие и животновъдство се отпускат безлихвени заеми само, ако проектът се реализира в населено място от полупланински и планински райони. Право да кандидатстват за отпускане на безлихвени заеми имат фирми, частни производители и кооперации. Безлихвените заеми, отпускани от Предприятието, са в размер до 70 % от общата стойност на проекта.

Друга възможност за българските фермери за финансиране на дейностите на биологично производство са отпусканите кредити от банките. Общото недоверие в банковата система и несигурността в успеха, както и условията, които банките предлагат, водят до много ниско ниво на използване на тази възможност.

Заключение

Фактът, че в повечето случаи дребните земеделски производители не разполагат с достатъчно собствени средства, заедно с това, че българските фермери все още не могат да извличат максималните ползи от обединяването, спъва развитието на земеделието като цяло и в частност на биологичното производство. За преработватели и търговци ситуацията е почти същата, но при тях предприемаческата активност е по-висока, както и търсенето и внедряването на иновации.

Влиянието на икономическата криза неминуемо дава отражение и върху биологичния сектор, но той се оказва много устойчив и конкурентноспособен, за което свидетелстват данните за растеж в национален, европейски и световен мащаб. Разглежданият сектор има огромен потенциал за постигане на устойчив икономически и социален растеж и подкрепа в помощ на развитието на селските райони.

От една страна, проблемите с развитието на пазара на земята и усъвършенстването на пазарните механизми за реализация на земеделски суровини и продукти могат да бъдат решени чрез стимулираща държавна политика за земеделското производство и подпомагане на развитието на земеделските сдружения.

От друга страна, биологичното производство е метод на производство, който в най-голяма степен поставя ударение върху опазването на околната среда и здравето на животните и хората, и чрез прилагането на който може пряко да се отговори на съответните изисквания и то в най-голяма степен. Биологичното земеделие създава силни връзки между селските и градските райони и има огромни социални и финансови ползи и за двете страни, както и за запазване на потребителското доверие.

Литература

- Codex Alimentarius International Food Standrads <http://www.codexalimentarius.org/>
- International Federation of Organic Agriculture Movements IFOAM <http://www.ifoam.org/>
- ЕВРОПА 2020 Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж
- Наредба за условията и реда за избор, изпълнение и контрол на промоционални програми за земеделски и хранителни продукти
- Наръчник по структурните фондове на Европейския съюз
- Национален план за развитие на биологичното земеделие в България в периода 2006 - 2013 г.
- Национален план за развитие на Република България за периода 2007-2013
- Национален стратегически план за развитие на селските райони 2007 – 2013
- Национална стратегическа референтна рамка 2007 – 2013
- Национална стратегия за развитие на научните изследвания 2020
- Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда http://www2.moew.government.bg/funds/nat_env_fund.html
- Програма на правителството на Европейското развитие на България 2009 – 2013
- Програма за развитие на селските райони <http://prsr.bg>
- Структурни фондове на ЕС – Единен информационен портал <http://eufunds.bg>